

- сформованість понять про мову, її функції, спілкування і мовлення;
- глибоке знання тем, які вчителю доведеться викладати, в тому числі відомостей про мовлення, структуру мовленнєвого акту, фактори розвитку мовлення;
- потребу в оволодінні механізмами педагогічного спілкування з учнями [8:50-54].

У кінці 80-х і в 90-х роках питанням мовлення надають все більшої уваги науковці-педагоги, психологи, учителі-практики. Група викладачів Полтавського педінституту під керівництвом І.А. Зязюна досліджує психолого-педагогічні закономірності спілкування вчителя й учнів на уроці [10:208].

В. А. Кан-Калик розробляє структуру комунікативної діяльності, яка містить такі компоненти:

1. Моделювання очікуваного спілкування з класом.
2. Організація спілкування в момент безпосередньої взаємодії (комунікативна атака).
3. Керівництво спілкуванням у педагогічному процесі.
4. Аналіз здійсненої системи спілкування і моделювання її на наступну діяльність [6:24-26].

Ці закономірності та структура процесу спілкування мають загальнопедагогічний характер і можуть бути використані у плануванні спілкування вчителя й учнів.

Мовлення вчителя на уроці завжди стосується конкретної теми того чи іншого навчального предмета. Безпредметного мовлення не буває. А в школі воно обслуговує доказово розглянути і структуру мовлення та виділити критерії його оцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология педагогической мысли России второй половины XIX — начала XX в.. — М.: Педагогика, 1990.
2. Бабер В.І. Робота над текстом при вивченні теми «Іменник» у 3-класі. Поч. школа, 1990, №4.
3. Варзацька Л.О. Взаємопов'язане навчання мови і мовлення. - Поч. школа, 1990, №4.
4. Вашуленко В.Ф.. Робота над реченням як одиницею мови і мовлення. - Поч. школа, -1990, №3.
5. Дидактика средней школы / Под ред. М.Н. Скаткина. - 2 изд. - М.: Просвещение, 1982.
6. Кан-Калик В.А. Основы профессионально- педагогического обучения. - Грозный: Че.-Ингуш. университет, 1979.
7. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии. - М.: Просвещение, 1972.
8. Львов М.Р. Содержание языковой подготовки учителя начальных классов. - Нач. школа, 1988, №1.
9. Основы педагогической мастерности./ За ред. І.Я. Зязюна. - К.: Вища школа, 1987.
10. Педагогічна майстерність./ Під ред. І.Я. Зязюна. - К.: Вища школа, 1987.
11. Савченко О.Я. Підготовка учнів для сприймання нових художніх творів на уроках української літератури. - Поч. школа, 1990, №3.
12. Синиця І. О. Психологія усного мовлення. - К.: Рад. школа, 1979.

УДК 338.43

ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ І ЗАРОБІТНА ПЛАТА СІЛЬСЬКИХ ТРУДІВНИКІВ: РІВЕНЬ І ТЕНДЕНЦІЇ

Голляка І.Г.,
м.Рівне

На прикладі сільськогосподарських підприємств Рівненської області в 1998, 2001 і 2002рр. встановлено обґрунтовані прожиткові мінімуми (відповідно 6854, 12998 і 12776 грн. на рік) для середньої за розміром, віком та іншими показниками селянської сім'ї та розміри мінімальної середньомісячної заробітної плати за просту, некваліфіковану роботу (285, 541 і 532 грн.), що дає можливість удосконалювати оплату праці сільських трудівників.

На приміре сільськогосподарських підприємств Рівненської області в 1998, 2001 і 2002 гг. установлено обоснованные прожиточные минимумы (соответственно 6854, 12998 и 12776 грн. на год) для средней по размерам, возрастом и другим показателям крестьянской семьи и размеры минимальной среднемесячной заработной платы за простую, неквалифицированную работу

(285, 541 и 532 грн.), что дает возможность совершенствовать оплату труда сельских тружеников.

On the pattern of Rivne region agricultural holdings in 1998, 2001 and 2002 years there were established well-founded living wages (respectively 6854, 12998 and 12776 grivnas per year) for middle (by size, age and other indicators) peasant families and the sizes of minimum average wages for unqualified work (285, 541 and 532 grivnas), that gives an opportunity to improve agricultural workers' wages.

Для успішного розвитку сільськогосподарських підприємств важливе значення має застосування дійових матеріальних стимулів, основною формою яких є оплата праці. Вона повинна максимально відповідати здібностям, інтересам і потребам селян. Адже від цього залежить їх ставлення до праці, підвищення результативності господарської діяльності.

Важливим елементом організації заробітної плати сільських трудівників є визначення її мінімального розміру. Обчислюється він з урахуванням вартісної величини прожиткового мінімуму. Для цього потрібно правильно встановити необхідний для задоволення життєвих потреб селянської сім'ї мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг у натуральному і грошовому виразах.

Вартісна величина прожиткового мінімуму визначена для середньої за розміром, віком та іншими показниками селянської сім'ї. Чоловік і жінка зайняті середньою за важкістю працею в сільськогосподарському підприємстві. Задоволення потреби членів сім'ї в енергії, білках, жирах і вуглеводах (табл.1) покладено в основу складання добових раціонів харчування. Вони містять достатню кількість вітамінів і мінеральних елементів.

Таблиця 1

Потреба в енергії та харчових речовинах членів селянської сім'ї

Склад сім'ї	Вік	Загальні добові енергозатрати, ккал	Споживання, г/день		
			білків	жирів	вуглеводів
Чоловік	38	3100	93	114	426
Жінка	35	2600	78	95	358
Хлопець	15	2900	100	100	400
Дівчинка	8	2300	79	79	315

У відповідності з прийнятими добовими раціонами харчування визначена їх вартість (табл.2), виходячи з кількості одиниць продовольчих товарів та цін на їх придбання.

Таблиця 2

Вартість добових раціонів харчування членів селянської сім'ї

Склад сім'ї	Вартість раціонів, грн.			Показники 2002р. в % до	
	1998р.	2001р.	2002р.	1998р.	2001р.
Чоловік	3,16	6,80	6,49	205,4	95,4
Жінка	2,66	5,73	5,48	206,0	95,6
Хлопець	2,97	5,84	5,69	191,6	97,4
Дівчинка	2,54	5,26	5,12	201,6	97,3
Всього	11,33	23,63	22,78	201,1	96,4

Встановлено, що в 2002р. порівняно з 1998р. витрати селянської сім'ї на придбання продовольчих товарів збільшились на 101,1%, а проти 2001р. зменшились на 3,6%, а саме: для чоловіка - відповідно на 105,4 і 4,6%, жінки - на 106,0 і 4,4, хлопця - на 91,6 і 2,6, дівчинки - на 101,6 і 3,6%.

В цілому витрати на продукти харчування в 2002р. порівняно з 1998р. зросли з 4135 до 8313грн., або в 2 рази (табл.3). Серед продовольчих товарів найбільш високими темпа-

ми підвищувались ціни на м'ясо і м'ясопродукти, цукор, картоплю, рибу і рибопродукти. За останні два роки вищеназвані витрати зменшились на 3,6%. При цьому ціни на м'ясо і м'ясопродукти знизились на 9,2%, хлібні продукти - на 6,6%, а на овочі зросли на 9,5%, картоплю - на 4,5%.

Таблиця 3

Динаміка мінімальних витрат селянської сім'ї на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг

Товари, послуги	Мінімальні витрати, грн.			Показники 2002р. в % до	
	1998р.	2001р.	2002р.	1998р.	2001р.
Продукти харчування - всього	4135	8626	8313	201,0	96,4
в тому числі:					
хлібні продукти	595	1011	944	158,7	93,4
картопля	153	335	350	228,8	104,5
овочі	273	493	540	197,8	109,5
фрукти	179	358	347	193,9	96,9
цукор	142	329	329	231,7	100,0
олія	61	113	113	185,2	100,0
м'ясо і м'ясопродукти, сало	1149	2971	2698	234,8	90,8
риба і рибопродукти	336	748	763	227,1	102,0
молоко і молочні продукти	939	1704	1709	182,0	100,3
яйця курячі	303	420	360	116,9	85,7
Непродовольчі товари - всього	1332	2651	2723	204,4	102,7
в тому числі:					
одяг	822	1568	1613	196,2	102,9
взуття	263	621	636	241,8	102,4
господарсько-побутові товари	177	302	310	175,1	102,6
Послуги - всього	1387	1721	1740	125,5	101,1
в тому числі оплата:					
житла	216	240	240	111,1	100,0
комунальних послуг	516	626	626	121,3	100,0
побутових послуг	170	246	258	151,8	104,9
транспортних послуг	144	173	178	123,6	102,9
послуг зв'язку	132	140	142	107,6	101,4
медичних послуг	80	120	120	150,0	100,0
культурно-освітніх послуг	60	80	80	133,3	100,0
Всього	6854	12998	12776	186,4	98,3

В 2002р. проти 1998р. загальний обсяг грошових витрат на непродовольчі товари збільшився з 1332 до 2723грн., або в 2 рази. Слід відмітити значне підвищення цін на взуття (в 2,4 рази). Зростання цін на непродовольчі товари за останні два роки коливається в межах 2,4 - 2,9 %.

Якщо в 1998р. витрати на оплату послуг становили 1387грн., то в 2001р. - 1712грн., в 2002р. - 1740грн., або підвищились відповідно на 25,5 і 1,1%.

Дані таблиці 3 свідчать, що вартість мінімальної кількості засобів, необхідних для задоволення потреб селянської сім'ї, в 1998р. становила 6854грн., в 2001р. - 12998 грн., в 2002р. -12776 грн. Ці дані дозволяють визначити розмір мінімальної заробітної плати за просту, некваліфіковану роботу.

Встановлення життєвих умов для селянської сім'ї на рівні вищеназваних прожиткових мінімумів (6854,12998 і 12776 грн.) повинно гарантувати середньомісячні заробітки кожному працівникові в розмірах відповідно 285, 541 і 532 грн. Нагадаємо, що в 1998р., оплата праці селян становила лише 28,9% від мінімальної заробітної плати, в 2001р. - 14,7%, в 2002р.-21,7%.

Успішний розвиток господарюючих суб'єктів в умовах нинішніх реалій вимагає удос-

коналення діючих матеріальних стимулів. Адже неприпустимо низький рівень заробітку селян майже втратив стимулюючу функцію, а його розмір не забезпечує відтворення робочої сили. Більша частина заробітної плати сільських трудівників не пов'язана з проміжними і кінцевими показниками господарювання. Нині тяжка праця селян виявилась найменш оплачуваною в народному господарстві. Якщо в 1990р. середньомісячний заробіток в сільгоспідприємствах Рівненської області був на 6,8% нижчим, ніж в народному господарстві, то у 1991р. - на 17,3%, у 1992р. - на 23,6, у 1993р. - на 23,3, у 1994р. - на 31,7, у 1995р. - на 40,9, у 1996р. - на 43,3, у 1997 - на 43,0, у 1998р. - на 45,1, у 1999р. - на 42,1, у 2000р. - на 54,0, у 2001р. - на 63,1, у 2002р. - на 63,0%. При цьому в складних умовах ринкових відносин як збільшення, так і зменшення номінальної зарплати сільських трудівників супроводжувалось зниженням їх реального заробітку (табл.4). Обумовлено це тим, що ціни на споживчі товари і послуги підвищувались швидше, ніж номінальна зарплата. Тому реальна заробітна плата знижувалась.

Таблиця 4.

Визначення показників зниження реальної зарплати працівників сільського господарства Рівненської області (1990р. = 1)

Місяці року	Ріст цін на споживчі товари і послуги в державній і кооперативній торгівлі, разів	Ріст (+) або зниження (-) середньомісячної номінальної зарплати, разів	Зниження реальної зарплати при придбанні	
			споживчих товарів і послуг, разів в державній і кооперативній торгівлі	в державній і кооперативній торгівлі (50%) та на міських ринках(50%)
Серпень 1993	2295	+263	8,7	10,4
Жовтень 1993	7930	+804	9,9	11,9
Січень 1994	17968	+ 1551	11,6	13,9
Квітень 1994	25893	+2146	12,1	14,5
Серпень 1994	32404	+3746	8,6	10,3
Грудень 1994	78635	+9112	8,6	9,5
Липень 1995	151060	+19176	7,9	8,7
Грудень 1995	232527	+33239	7,0	7,2
Липень 1996	279178	+32663	8,5	8,5
Грудень 1996	2,886	-2,470	7,1	7,1
Липень 1997	3,090	-2,662	8,2	8,2
Грудень 1997	3,212	-2,009	6,5	6,4
Липень 1998	3,241	-2,525	8,2	7,8
Грудень 1998	3,653	-1,931	7,1	6,7
Липень 1999	3,919	-2,296	9,0	8,5
Грудень 1999	4,278	-1,757	7,5	7,1
Липень 2000	4,936	-2,597	12,8	12,1
Грудень 2000	5,337	-1,844	9,8	9,3
Липень 2001	5,552	-1,878	10,4	9,8
Грудень 2001	5,942	-1,578	9,4	8,9
Липень 2002	5,985	-1,608	9,6	9,1
Грудень 2002	6,223	-1,537	9,6	9,1

Зауважимо, що ціни вільного ринку до липня 1996р. були в середньому вищими, а з грудня 1997р. нижчими в порівнянні з державними і кооперативними магазинами

Таблиця 5

**Ціни вільного ринку на споживчі товари і послуги
в порівнянні з державними і кооперативними магазинами, %**

Місяці року	Продукти харчування	Непродовольчі товари	Послуги	Споживчі товари і послуги
Серпень 1994	152,0	144,2	124,5	140,2
Липень 1995	120,2	123,6	116,5	120,1
Червень 1996	96,5	112,0	109,8	106,1
Липень 1996	91,4	106,0	103,8	100,4
Грудень 1996	95,7	102,5	101,1	99,8
Липень 1997	99,7	95,6	103,9	99,7
Грудень 1997	93,2	92,9	106,4	97,5
Липень 1998	89,6	83,8	97,0	90,1
Грудень 1998	86,9	80,7	95,6	87,7
Липень 1999	86,8	82,8	98,0	89,2
Грудень 1999	88,1	81,9	96,9	89,0
Липень 2000	87,5	81,6	95,3	88,1
Грудень 2000	88,7	83,0	97,3	89,7
Липень 2001	86,4	82,0	97,8	88,7
Грудень 2001	89,4	81,8	96,7	89,3
Липень 2002	89,1	83,6	93,6	88,8
Грудень 2002	88,8	82,7	94,8	88,7

Встановлено, що коли б селянин одержував одну половину набору товарів народного споживання, а також платних послуг в державній і кооперативній торгівлі, а другу - на міських ринках (що відповідає дійсності), то в даній ситуації він за свій заробіток міг купити в 1993-2002рр. від 6,9 до 14,9 % тих товарів і послуг, які мав можливість придбати в 1990р. Таке різке зниження реальної зарплати негативно позначається на стимулах до продуктивної праці.

Посилення стимулюючої функції оплати праці сільських трудівників потребує підвищення її рівня. З цією метою необхідно в найближчій перспективі довести реальний заробіток селян до рівня 1990р., тобто до середньомісячної номінальної заробітної плати працівника в розмірі 1050 грн., або підвищити в 9,1 рази. Разом з тим оплата праці повинна бути тісно пов'язана як з проміжними, так і кінцевими показниками виробництва. Важливо посилити зацікавленість трудівників у поліпшенні якості виконуваних робіт і одержаної продукції, раціональному використанні трудових і матеріальних ресурсів, підвищенні продуктивності праці та прибутковості сільсько-господарських галузей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонов В., Радченко В. Ринковий механізм мотивації до праці у сфері аграрного виробництва// Економіка України.- 1998.- №3 - С.66-68.
2. Бугуцький О., Бугуцький Ю. Проблеми вартості робочої сили в галузях економіки України// Економіка України.- 1999.- №2.- С.50-56.
3. Голляка І.Г. Положення про оплату праці в сільськогосподарському підприємстві: на перехідний період до ринкових відносин.- Рівне, 1997 - 88с.
4. Єськов О. Мотивація і стимулювання праці// Економіка України.- 2001,- №2,- С.82-83.
5. Кір'ян Т., Шаповал М. Висока ціна робочої сили - запорука економічного зростання// Україна: аспекти праці.- 1999.- №5 - С.42-44.
6. Мирясов Ю. Затрати роботодавця на робочу силу // Бизнес Информ -1998.- №5.- С.57-60.
7. Нечай П., Іларіонов В. Заробітна плата в період трансформації економіки// Україна: аспекти праці.- 1997,- №8,- С.21-23.